

Радмило Пекић*

Универзитет у Приштини
Филозофски факултет
Одељење за историју
Косовска Митровица (Србија)

УГОВОР РАДОВАНА ЂУРЂЕВИЋА МИРИЛОВИЋА О РАДУ У ДУБРОВНИКУ

Сажетак: Познато је да се у Дубровачком архиву налазе бројни уговори о раду из средњовјековног периода, које су склапали дубровачки послодавци са становништвом из сусједних подручја. Један од таквих уговора склопио је почетком 1415. године Радован Ђурђевић из Мириловића и његова кћерка Радослава, која се покатоличила и промијенила име. У раду је презентована транскрипција, превод и анализа документа, из којег се види како су и под којим условима Радован Ђурђевић из Мириловића и његова кћерка добили запослење код Марина Максића у Дубровнику.

Кључне ријечи: Мириловићи, Радован Ђурђевић, Радослава, Ана, Марин Максић, Дубровник.

У књигама Дубровачког архива, *Diversa Notariae* и *Diversa Cancellariae* евидентирани су бројни уговори пословне природе, међу којима се по бројности истичу уговори о раду. Недостатак радне снаге на подручју средњовјековног Дубровника омогућавао је запослење, па је бројна популација из залеђа и шире долазила у Дубровник да пронађе ухљебљење. Тешке животне прилике изазване епидемијама, ратним сукобима и неимаштином код куће, утицале су да најамници, не бирајући под којим условима прихватају послове, склапају уговоре о раду. Са овим уговорима често су повезани уговори о изучавању различитих занатских вјештина. Особе које су тражиле запослење и склапале уговоре о раду познате су у историјској литератури под називом најамни радници, слуге, односно послуга. Овим проблемом бавили су се, како у склопу ширих

* Ел. пошта: bijeljani@yahoo.com

тема, тако и у засебним радовима бројни домаћи и страни истраживачи, па о овом питању постоји богата литература.¹

Уговори о раду нарочито су карактеристични за XIV и XV вијек, од када је робље постепено замијенила тзв. „кућна послуга“. Склапала их је како мушка, тако и женска популација. Међу њима је велики број уговора гдје малољетне особе ступају на рад у својству слуга и слушкиња. У тим случајевима умјесто њих уговоре договарају њихови најближи, отац, мајка, понекад браћа или рођаци. Такође је регистрован и велики број удовица које траже запослење и склапају понижавајуће уговоре о раду.²

Цијена рада је најчешће била незнатна, док је основни мотив запосленика био да за свој рад од послодавца добије становање, храну и одијевање. Познати су уговори гдје радник пристаје да доживотно служи послодавца за храну и становање, уз обавезу да га послодавац не отпусти уколико се овај разболи.³

Како су поступали послодавци са најамницима није нам познато, већ само можемо претпоставити да је положај радника зависио од степена хуманости послодавца. Из докумената не можемо сазнати какве су имали услове становања, хране и одијевања. Ипак, из докумената сазнајемо да су послодавци изнајмљивали своје слуге пословним партнерима и њихов рад наплаћивали задржавајући новац за себе.⁴ Истовремено и поред законских забрана, послодавци су злоупотребљавали свој

¹ Р. Самарџић, *Подмладак дубровачких трговаца и занатлија у XV и XVI веку*, Зборник студенских стручних радова I, Београд 1948, 62–78; I. Orgio, *The domestic Enemy: The Eastern Slaven in Tuscany in the Fourteenth and Fifteenth Centuries*, *Speculum* XXX–3 (1955) 321–366; М. Спремић, *Дубровник и Арагонци (1442–1495)*, Београд 1971, 190–203; В. Храбак, *Мотци из Херцеговине и Босне у дубровачком занатству, трговини и поморству у XIV, XV и XVI веку*, *Prilozi II u Sarajevu IX* (1973) 23–62 (= Б. Храбак, *Из старује прошлости Босне и Херцеговине I*, Београд 2003, 144–180); Д. Динић-Кнежевић, *Прилог проучавању миграција нашег становништва у Италију током XIII и XIV века*, *Годишњак ФФ у Новом Саду XVI–1* (1973) 39–62; Ј. Луčić, *Обрти и услуге у Дубровнику до роџетка XIV stoljeća*, *Zagreb* 1979; Д. Динић-Кнежевић, *Миграције становништва из јужнословенских земаља у Дубровник током средњег века*, Нови Сад 1995, 35–108; Р. Pineli, *Od Dubrovnika do Firenze: Bilješke o novačenju posluge u 15. stoljeću*, *Anali Zavoda za povijesne znanost HAZU* 64 (2008) 65–80.

² DAD, *Diversa Notariae (Div. Not.) V*, fol. 33 (31. I 1325); fol. 39 (19. II 1325); fol. 40^v (23. II 1325); fol. 56^v (27. III 1325); *Diversa Cancellariae (Div. Canc.) VI*, fol. 75^v (8. I 1321); XXXIII, fol. 119 (21. VIII 1398).

³ DAD, *Div. Not. V*, fol. 53 (18. III 1325); VII, fol. 66 (10. II 1354); IX, fol. 96 (1. XII 1373); XIII, fol. 23^v (20. X 1419). Бројни су примјери уговора у којима су слуге радиле само за издржавање.

⁴ DAD, *Div. Canc. XLVI*, fol. 157^v (10. III 1430).

положај и користили слушкиње као наложнице. Многе од њих рађале су незакониту дјецу. Међутим, било је послодаваца који су пазили своје раднике, што сазнајемо из тестамената. Из љубави завјештавали су им вриједне поклоне, а било је и случајева да послодавац слуги завјешта сву своју имовину.⁵ Поред тога, познато је да су послодавци по католичком обреду крстили најамне раднике и мијењали им имена, са чиме су они као и њихови тутори били сагласни.

У Дубровнику су на католичанство прелазили средњовјековни становници Невесиња, Дабра, Билеће и других подручја. У Дубровник је 1413. године из Дабра отишао Радослав Сладановић, који је крштен по католичком обреду и промијенио је име у Тонко. Из истог мјеста, нешто касније, отишла је и Љубисава Веоковић, која је имала осам година, а по крштењу је добила име Вентурина.⁶ Априла 1414. године из Невесиња је отишла и постала слушкиња Радослава, кћерка Радоја Рачића.⁷ И она се најприје својевољно крстила у католичкој вјери, а потом је добила запослење код једног трговца.⁸ Из села Корита, смјештеног између Билеће и Гацка, био је Радоња Радојевић, кога је старији брат довео у Дубровник и дао да служи и учи занат, на период од девет година, код чувеног златара Јована Прогановића из Новог Брда. Радоња је крштен по католичком обреду, а ново име било му је Марко.⁹ Иако се у документу изричито не наводи, вјероватно је по католичком обреду крштен и Милисав Миљеновић из Дабра, из мјеста Поникве, за кога се сматра да је радио фреске у цркви у Столиву. Приликом ступања у службу код чувеног сликара Ивана Угриновића, добио је име Петар.¹⁰ Један од таквих уговора је предмет овог рада.

⁵ Р. Пекић, *Фирентинци на Балкану 1300–1600*, Косовска Митровица 2012, 137, 141–142, 445.

⁶ Р. Пекић, *Жупа Дабар у средњем вијеку*, 140–141, 154; Ђ. Тошић, *Неколико примјера покатоличавања становништва из средњовјековне Босне*, Мешовита грађа (Miscellanea) XXVII (2006) 136–138.

⁷ DAD, *Div. Not.* XII, fol. 20 (5. IV 1414); Р. Пекић, *Невесињци на служби у Дубровнику у XIV и XV вијеку*, Зборник радова Филозофског факултета XXXVI (Косовска Митровица 2006) [2007] 98.

⁸ Ђ. Тошић, *Неколико примјера покатоличавања становништва из средњовјековне Босне*, 133–135.

⁹ DAD, *Div. Not.* XLIII, fol. 130^v; Р. Самарцић, *Подмладак дубровачких трговаца и занатлија у XV и XVI веку*, 72; С. Fisković, *Dubrovački zlatari od XIII. do XVII. stoljeća*, Split 1949, 165.

¹⁰ DAD, *Div. Cap.* LXXV, fol. 48^v; В. Ђурић, *Дубровачка сликарска школа*, Београд 1964, 271–272; М. Sivrić, *Srednjovjekovna župa Dabar*, Srednjovjekovne Humske župe, Mostar 1999, 215–216, 219.

Опис документа и ранија издања

Уговор о раду Радована Ђурђевића из Мириловића и његове ћерке Радославе регистрован је на 68. страници у кодексу бр. 12 архивске серије *Diversa Notariae*. Исписан је на другој половини поменутих страница у 11 редова и није датиран, те вријеме склапања уговора сазнајемо са претходне странице (67 verso), на којој је на почетку написано *6. januar 1415*.¹¹

Овај уговор сличан је другим уговорима о служењу, када су у питању услови рада, али због своје садржине значајан је за проучавање вјерских прилика у дубровачком залеђу. На овај документ пажњу је скренуо Радован Самарцић, а његов садржај у цијелости досад није објављиван.¹²

Текст уговора

Radouan Jurgieuich¹³ Vlach di Ymirillouich, locavit se et operas |2| suas dompno Marino de Macxi usque quo placuerit dicto dompno |3| Marino, cui dedit unam filiam suam nominatam Radoslaua, bati|4|zatom per dictum dompnum Marinum – nunc pro batismo recepto vocatur |5| Anna – promitens dictus Radouan laborare et seruire fideliter. |6| Et dedit dictam filiam suam super anima dicti dompni Marini |7| ut faceret ei de bono. Et hoc quia dictus dompnus Marinus |8| promixit dictus dompnus Marinus (!) dare dicto Radouano et |9| vestimenta, et bene tractare dictam Annam et dare sibi et |10| vestimenta condecenter et non relinquere eam donec vixerit in hoc |11| mondo¹⁴. Judex et testis ut supra.

Превод

Радован Ђурђевић, влах од Мириловића, изнајмио је себе и свој рад господину Марину Максићу, све дотле док се буде свидјело реченом господину Марину, давши му и једну своју кћер, по имену Радослава, коју је речени господин Марин крстио – сада се по примљеном крштењу зове Ана – при чему је поменути Радован обећао да ће му радити и вјерно

¹¹ DAD, *Div. Not.* XII, fol. 68 (6. I 1415).

¹² Р. Самарцић, *Подмладак дубровачких трговаца и занатлија у XV и XVI веку*, 65.

¹³ Може се читати и као: Jurgiouich.

¹⁴ Требало би: mundo.

Radum Ingeniis. vltis & vniuersalis locum p. et opus
 suas opus gerno & maxie vss quo placuit deo deo
 maxio. Cui addit. vna filiam suam nona h. p. l. u. a. Can
 sam p. l. u. a. opus maxium. tunc p. l. u. a. h. p. l. u. a. u. a. u. a.
 d. m. a. p. m. i. t. t. o. d. i. o. n. s. h. e. d. u. a. l. a. b. o. r. e. - f. e. u. e. r. e. f. i. l. i. e
 Et addit. d. i. o. n. i. s. f. i. l. i. a. m. s. u. a. m. p. r. i. m. a. d. m. a. d. i. o. n. i. s. g. e. n. i. s.
 vt fuerit a & bono. Et hoc de d. i. o. n. i. s. d. i. o. n. i. s. g. e. n. i. s.
 p. m. i. t. t. o. d. i. o. n. i. s. m. a. x. i. m. a. d. e. r. d. e. o. h. a. b. u. e. r. e. o. p. u. s. -
 u. o. p. u. s. - a. b. o. u. i. n. t. a. r. e. d. i. o. n. i. s. g. e. n. i. s. et d. e. r. d. e. o. d. i. o. n. i. s.
 i. u. o. p. u. s. - g. e. n. i. s. e. t. n. o. n. r. e. l. i. n. q. u. e. r. e. c. a. m. d. e. t. u. o. p. u. s. i. n. g. e. n. i. s.
 m. o. d. - J. u. d. e. t. r. i. p. t. u. t. d.

служити. А предао је речену кћер своју на душу реченом господину Марину како би учинио њој на добро. А то је зато што је речени господин Марин обећао да ће давати споменутом Радовану и одјећу, као и да ће се добро бринути о реченој Ани и давати јој и одјећу како приличи и да је неће напустити док живи на овом свијету.

Судија и свједок као горе.

Просопографски подаци

Радован Ђурђевић (Radouan Jurgieulich), 1, 5, 8 (ред у изворнику) – био је поријеклом из средњовјековног влашког рода Мириловића, по коме су имена добила насеља Доњи и Горњи Мириловићи у данашњој општини Билећа.

Власи Мириловићи (Vlach di Imirillouich), 1 – помињу се у Дечанским хрисовулама, па се сматра да су дошли с подручја средњовјековне Србије под планину Видушу, на подручје средњовјековне Билеће. У дубровачким изворима Мириловићи се први пут помињу 60-их година XIV вијека, и то њихови катунари Дудоје и Његован Мириловић.¹⁵

Из катуна Мириловића био је и Милош Радојковић, који је августа 1366. године у Дубровнику продао пет крава. Том приликом као јамци забиљежени су и други Мириловићи и то: Вукић Богишић, Руско Гривошевић, Богослав Првечић, Богавац Бајковић и Медош Стојсалић.¹⁶

У судском процесу датираним 13. марта 1371, а у вези са одузимањем уља вриједности 18 перпера, као оптужени наведена су двојица браће Риноје и Никола Дуповчић из катуна Мириловића, и два Невесињаца из села Жилјева.¹⁷

Као и данашња насеља Билеће, тако су постојали и катуни Доњих и Горњих Мириловића, што потврђује дубровачка архивска грађа. На

¹⁵ В. Hrabak, *O hercegovačkim vlaškim katunima prema poslovnoj knjizi Dubrovčanina Dživana Pripčinovića*, GZM 11 (1956) 29–39, 33; D. Kovačević, *Srednjovjekovni katun po dubrovačkim izvorima*, Симпозијум о средњовјековном катуну одржан 24. и 25. новембра 1961. г., Сарајево 1963, 125–126; Ћ. Тошић, *Доњовлашки родоци Влаховићи и Мириловићи у источној Херцеговини*, Радови ФФ у Бањој Луци 5 (2002) 195–212; исти, *Прилог проучавању Доњих влаха у источној Херцеговини*, Зборник за историју БиХ 4 (2004) 104–108; С. Рудић, *Властела илирског грбовника*, Београд 2006, 184–185; Е. Kurtović, *Prilog historiji Vlaha Mirilovića*, Most XXXI–196 (107) (Mostar 2007) 77–80; Б. Храбак, *Херцеговачки Власи и њихово улажење у неаграрна занимања (XIV–XVII)*, Из старије прошлости Босне и Херцеговине V, Београд 2008, 247–250.

¹⁶ DAD, Div. Can. XXI, fol. 72^v (17. VIII 1366).

¹⁷ DAD, *Lamenta de foris (Lam. de for.)* I, fol. 10^v (13. III 1371).

подручју средњовјековне Билеће били су насељени Горњи Мириловићи. Године 1411. Мириловићи су наведени у Крешеву (*in Creseuo in Mirilouichi*).¹⁸ Из Доњих Мириловића били су Радич Цријеповић, Ђуро Николић и Станихна Радосалић. Наведену тројицу Мириловића оптужио је Радоје Добрашевић, који је пред судом изјавио да су покрали његову жену. Између осталог, украли су јој четири перпера, укупно 13 лаката различите тканине и два купела брашна.¹⁹

Гдје су све били смјештени Мириловићи тешко је дати прецизан одговор. Уопштено гледано, били су насељени у Рудинама у Билећи, недалеко од пограничних села која припадају Требињу, Љубомиру и Љубињу и временом су се разгранавали и расељавали. Из турског доба познат је Вукић Станојевић, који је припадао Горњим Мириловићима. Вукић Станојевић и његов брат Вукашин били су 1468. катунари Мириловића. Годину дана касније помиње се Клапац Радичевић, влах Мириловић из села Вукића Станојевића (*villa Vuchich Stanoevich*).²⁰ Због почињених пљачки, у судским књигама Дубровачког архива често је регистрован Вукић Станојевић. Између осталих, дубровачки властелин Франческо Кабужић, пред дубровачким кнезом дао је изјаву и навео да су по ноћи Вукић Станојевић, катунар Мириловића, Радоје Виковић Мириловић, Стефан Вукодраговић влах Враговић и Клапац Радичевић из Мириловића у Бобовишту на граници украли 93 грла ситне и крупне стоке, која су били на чувању код Радича Браниловића.²¹

У турском дефтеру из 1475/77. године регистрован је цемат Вукића Станојевића (сина Станоја) од 34 куће и пет неожењених влаха, који зимују у мјесту званом Крстац. Преводилац дефтера сматрао је да се овдје ради о селу Крстачама у општини Билећа.²² Поред Билеће,

¹⁸ Б. Храбак, *Разгранаванье катуна и стварање групе катуна односно племена у некадашњој Херцеговини (XIII–XV век)*, Из старије прошлости Босне и Херцеговине II, 29.

¹⁹ Radoe Dobrasevich coram domino rectore Ser Sigismundo de Georgio facit lamentum supra Radiç Criepovich, et Giurac Nicolich et Stanichnam Radosalich de vlachis Mirilovichi Dogni...; DAD, *Lam de for.* XIX, fol. 153 (3. VIII 1455).

²⁰ Б. Храбак, *О херцеговачким влашким катунима према пословној књизи Дубровчанина Цивана Припчиновића*, Из старије прошлости Босне и Херцеговине I, 186.

²¹ Ser Franciscus M. de Caboga coram domini iudicibus de criminalis quorum caput fuit ser Vladisslaus de Goçe lamentum facit contra Vuchichium Stanoevich cathonariuz de chatono Vlachs Mirilouochi et contra Radoe Vicouich de Mirilovichii, Stiepanum Vuochdragovich de vlachis Vragovichii, et contra Pelamum Vochdragovich et contra Clapaz Radizevich de Mirilovicii...; DAD, *Lam. de for.* XL, fol. 273' (3. XII 1468).

²² А. Аличић, *Poimenični popis sandžaka vilajeta Hercegovina*, Сарајево 1985, 111.

Мириловићи се након турског освајања помињу у Храсну, Чавашу, Бољунима, Бивољем Брду и другим мјестима.²³

Радослава/Ана (Radoslaua/Anna), 3, 5, 9 – кћерка Радована Ђурђевића, влаха Мириловића. Са оцем је отишла 1415. године у Дубровник и постала служавка код Марина Максића, који ју је најприје крстио по римокатоличком обреду, а потом је и преименовао. Умјесто имена Радослава, које је добила по рођењу, названа је Аном.

Марин Максић (Marino de Maexi), 2, 3, 4, 6, 7, 8 – припадао је дубровачкој племићкој породици Максић из Цавтата, која се доселили из Конавала око 1280. године. Ова породица у изворима је записивана неуједначено и то као *Maxi*, *Mascimo*, *Masio*, *Massio*, *Maximi*, *Maximo*, *Machxi*. Пошто нису поштовали одредбе дубровачког законодавства, изгубили су племство.²⁴

²³ Ђ. Тошић, *Прилог проучавању Доњих влаха у источној Херцеговини*, 104–108.

²⁴ Историјски институт Београд, *Geneaologia Cingria, E origini e genealogie dei cittadini Ragusei che furono in officio delle confraternitate di S. Antonio*, 311–314; Z. Pašorda-Vardić, *U predvorju vlasti. Dubrovački antunini u kasnom srednjem vijeku*, Zagreb–Dubrovnik 2012, 41, 47, 103, 123.

Radmilo Pečić

Université de Priština
Faculté de philosophie
Kosovska Mitrovica (Serbie)
Département d'histoire

**CONTRAT DE PRESTATION A DUBROVNIK
DE RADOVAN DJURDJEVIĆ MIRILOVIĆ**

Résumé

Au cours du XIVème et du XVème siècle, confrontés à des conditions de vie difficiles, nombre d'habitants du territoire de l'actuelle Herzégovine prenaient la route de Dubrovnik pour y chercher du travail. A leur arrivée sur le territoire ragusain, beaucoup d'entre eux se convertissaient au catholicisme. Radovan Djurdjević de Mirilović et sa fille Radoslava étaient parmi ceux-ci. Afin de pouvoir trouver un emploi Radoslava a accepté, avec le consentement de son père, de changer de confession et de prénom pour devenir Ana, après s'être convertie au catholicisme. Outre un témoignage de la situation économique de l'époque, le contrat de travail présenté dans ce travail constitue également une source d'informations s'agissant des pratiques liées à la religion dans le Dubrovnik médiéval ainsi que dans les alpages (katuns) valaques de l'arrière-pays.

Mots-clés: Mirilović, Radovan Djurdjević, Radoslava, Ana, Marin Maksić, Dubrovnik.